

LANDBRUGSPRODUKTIONENS STILLING UNDER DE NUVÆRENDE PRIS- OG AFSÆTNINGSFORHOLD¹⁾

AF J. C. OVERGAARD

1. LANDBRUGETS ALMINDELIGE ØKONOMISKE STILLING INDTIL 1925

NAAR vi Landboere ser den Drøftelse af Landbrugets økonomiske Forhold, der nu er saa hyppig ogsaa i vor Hovedstadspresse, synes vi, at den ofte vidner om manglende Forstaaelse af Landbrugets økonomiske Vilkaar gennem de senere Aar — ja gennem den sidste Snes Aar. Man taler om Landbrugets store Gældsbyrde i Nutiden som en letsindig Gældsstiftelse, og man taler om en Landbrugskrise, der først har sat ind i 1932 eller tidligst i 1931—32, og om et højt forrost Landbrug, der, da Krisen kom, viste en saa forbavsende ringe økonomisk Modstandsevne. Mere velvillige Medborgere udtrykker Forundring herover, og mere aggressive Penne følger Spot til Skade og henviser bl. a. til de mange »gyldne« Landbrugsaar, der gik forud, og hvor Landbrugets Mænd forsømte at konsolidere baade Erhvervets og den enkeltes Økonomi.

Vi skal derfor først i grove Træk se lidt paa Landbrugets økonomiske Vilkaar gennem den sidste Menneskealder og paa Aarsagerne til den store Gældsbyrde, der nu sammen med de lave Priser paa Landbrugsprodukter og de store Vanskeligheder for Afsætningen er ved at trykke saa mange Landmænd i Knæ.

Det er rigtigt, at Landbruget i den Tid har haft en Række gode Aar.

Saaledes var Tiden fra Aarhundredskiftet til 1914 en god Tid med store Fremskridt baade produktionsteknisk og økonomisk. Ganske vist lød ligeledes den Gang pessimistiske og advarende Røster mod den Gældsforøgelse, som ogsaa i disse Aar kunde konstateres; men Sandheden er dog den, at Værdierne i Land-

¹⁾ Nærværende Afhandling er en udvidet Gengivelse af et Foredrag om samme Emne i Nationaløkonomisk Forening den 17. Oktober 1933.

LANDBRUGSPRODUKTIONENS STILLING UNDER DE NUVÆRENDE PRIS- OG AFSÆTNINGSFORHOLD¹⁾

AF J. C. OVERGAARD

1. LANDBRUGETS ALMINDELIGE ØKONOMISKE STILLING INDTIL 1925

NAAR vi Landboere ser den Drøftelse af Landbrugets økonomiske Forhold, der nu er saa hyppig ogsaa i vor Hovedstadspresse, synes vi, at den ofte vidner om manglende Forstaaelse af Landbrugets økonomiske Vilkaar gennem de senere Aar — ja gennem den sidste Snes Aar. Man taler om Landbrugets store Gældsbyrde i Nutiden som en letsindig Gældsstiftelse, og man taler om en Landbrugskrise, der først har sat ind i 1932 eller tidligst i 1931—32, og om et højt forrost Landbrug, der, da Krisen kom, viste en saa forbavsende ringe økonomisk Modstandsevne. Mere velvillige Medborgere udtrykker Forundring herover, og mere aggressive Penne følger Spot til Skade og henviser bl. a. til de mange »gyldne« Landbrugsaar, der gik forud, og hvor Landbrugets Mænd forsømte at konsolidere baade Erhvervets og den enkeltes Økonomi.

Vi skal derfor først i grove Træk se lidt paa Landbrugets økonomiske Vilkaar gennem den sidste Menneskealder og paa Aarsagerne til den store Gældsbyrde, der nu sammen med de lave Priser paa Landbrugsprodukter og de store Vanskeligheder for Afsætningen er ved at trykke saa mange Landmænd i Knæ.

Det er rigtigt, at Landbruget i den Tid har haft en Række gode Aar.

Saaledes var Tiden fra Aarhundredskiftet til 1914 en god Tid med store Fremskridt baade produktionsteknisk og økonomisk. Ganske vist lød ligeledes den Gang pessimistiske og advarende Røster mod den Gældsforøgelse, som ogsaa i disse Aar kunde konstateres; men Sandheden er dog den, at Værdierne i Land-

¹⁾ Nærværende Afhandling er en udvidet Gengivelse af et Foredrag om samme Emne i Nationaløkonomisk Forening den 17. Oktober 1933.

brugsbedriften ikke alene voksede i samme Forhold som Gælden, men endnu stærkere, idet Landbrugets Prioritetsgæld udgjorde:

Aar 1894 (Falbe Hansen)	54 pCt. af Landbrugskapitalen
» 1909 (Statistisk Bureau)	43 » » —

Landbrugskapitalen var altsaa forøget forholdsvis stærkere end Gælden.

Fra 1898 til 1914 var Besætningsforøgelsen:

Heste	118,000 Stk.
Køer	243,000
Kvægopdræt	475,000
Ialt Kvæg	718,000 »
Svin	1,329,000 »
Faar	549,000 »
Høns	6,373,000 »

Alene denne Forøgelse kan lavt regnet kapitaliseres til 150 à 200 Mill. Kr., og Værdiforøgelsen ved Nybygninger og af Inventarforøgelse andrager væsentlig større Beløb. Hertil kommer, at en omfattende Jordkultivering samt Udstykning af Landejendomme yderligere bandt Millionværdier.

Denne Opgangstid med stigende Konjunkturer, med stærkt stigende Landbrugseksport, hvis Værdi i Perioden tredobles, var en »gylden« Tid for dansk Landbrug. Som bekendt muliggjordes denne Udvikling dels af en blomstrende Industri i England og Tyskland og dels af et Landbrug her i Danmark, der evnede at udnytte disse Muligheder.

Karakteristisk for det tyske Markeds stigende Betydning i denne Periode er, at Priserne paa Kød og Kvæg i Perioden fra 1892—96 til 1912—13 steg med 27 pCt., medens Stigningen i Smørprisen for samme Tidsrum kun var 18 pCt.

Vi kommer herefter til Aarene 1914—20, hvor Krigstiden skabte de abnormt høje Priser og de ganske unormale Omsætnings- og Produktionsforhold ogsaa for dansk Landbrug, der i saa høj Grad havde baseret sin store Produktion paa Import af Gødningsmidler og Foderstoffer og paa Eksport af Fedevarer.

Landbrugets Produktionsfortjeneste i denne Periode er blevet i høj Grad overvurderet ikke blot i Kredse, der staar udenfor Landbruget, men den blev det desværre ogsaa af Landbrugerne selv, fordi man i Almindelighed ikke klart skelnede mellem Fortjeneste og Pengerigelighed. Og at der var Pengerigelighed blandt Landmændene — særlig de større og mellemstore — ligesom

blandt de fleste andre Erhvervsdrivende, kan og vil ingen benægte.

At denne Pengerigelighed atter svandt stærkt ind under Efterkrigstidens og Inflationstidens høje Prisniveau, er en Kendsgerning, og det til Trods for, at Landbruget i Aarene 1923—25 havde ligesaa stor Produktionsfortjeneste som i de egentlige Krigsaar, Produktion og Omsætning kunde jo nemlig paa dette Tidspunkt foregaa nogenlunde uhindret ved rigelig Tilførsel af Raastoffer, medens begge Dele under Krigsperiodens Afspærringer skrumpede mere og mere ind.

Det var denne Indskrumpning, som baade vor Eksportstatistik og vor meget mangelfulde Produktionsstatistik bærer tydeligt Vidne om, der sammen med Krigsaarenes Restriktions- og Prisreguleringspolitik havde til Følge, at Landmændenes virkelige Fortjeneste trods de høje Priser var ret moderat.

Det maa jo i denne Forbindelse huskes, at Landbruget maatte aflevere en betydelig Del af sin Produktion til det hjemlige Konsum til forholdsvis lave Maximalpriser, og det desto mere, jo mere Tilførslerne udefra svigtede. Dernæst, at Landbruget ikke kunde sælge sine Varer til Tidens højeste Pris, men for Landets Neutralitetspolitik og dets Vareforsynings Skyld maatte fordele Eksporten efter ganske andre Hensyn end de økonomiske, og endelig, at Staten i Krigens seneste Faser benyttede Landbrugsprodukter som Bytteobjekt ved Fremskaffelse af nødvendige Importvarer, medens Afregningen til Landmændene skete til Priser, der var lavere og ofte uden Relation til de opnaaede Eksportpriser.

Resultatet af denne kort skitserede Udvikling var, at Landbruget med forholdsvis smaa opsparede Reserver fra Højkonjunktorens Tid gik ind og maatte gaa ind i Nedgangsaarene, der fulgte efter Verdenskrigen og efter Kronens Pariføring i 1925—26, og samtidig maatte tage Konjunktur- og Driftstab paa en langt større Produktion end den, der gav Fortjeneste i Opgangstiden.

Regnskabsopgørelserne fra »Det landøkonomiske Driftsbureau« viser dette. I Tabel 1 er øverst anført Gennemsnitstal for Landbrugets Driftsresultat i Bureauets første 10 Regnskabsaar 1916—26.

Nettoudbyttet, 194 Kr. pr. ha, fremkommer som Forskel mellem den samlede Bruttoindtægt og samtlige Driftsomkostninger med Undtagelse af Landbrugskapitalens Forrentning. Til Driftsomkostninger er medregnet Løn til Landbrugeren og hans

Tabel 1. Landbrugets Driftsresultat, Kr. pr. ha.

Aar	Netto-udbytte	Rentekrav af		Netto-Over-skud efter		Nettoudb. i pCt. af	
		Bogført Værdi	Handels-værdi	Bogført Værdi	Handels-værdi	Bogført Værdi	Handels-værdi
19 ¹⁰ / ₁₇ — ²⁵ / ₂₆	194	132	185	62	9	7,5	5,4
1926—27	35	129	158	÷ 94	÷123	1,3	1,1
1927—28	44	118	145	÷ 74	÷101	1,8	1,5
1928—29	151	117	147	34	4	6,2	4,9
1929—30	135	116	148	19	÷ 13	5,6	4,3
1930—31	14	117	147	÷103	÷133	0,6	0,5
1931—32	÷11	115	135	÷126	÷146	÷0,5	÷0,4
1926—32 (6 Aar).....	368	712	880	÷344	÷512		

Familie for udført Arbejde i Bedriften og efter lignende Løn-satser, som var gældende for Landbrugets øvrige Arbejdere henholdsvis som Medhjælpere eller Gaardbestyrere.

Under Rentekrav er dernæst opført den af Bureauet beregnede Normal-Rente, d. v. s. ca. 5 pCt. af henholdsvis Landbrugskapitalens »Bogførte Værdi« og dens »Handelsværdi«. Herefter blev der altsaa til Brugeren et Netto-Over-skud paa henholdsvis 62 og 9 Kr. pr. ha som Resultatet af denne for Landbruget saa »glimrende« 10 Aars-Periode, hvoriblandt der var ialt 8 gode Aar og kun 2 daarlige, nemlig Aarene 1921—22 og 1925—26.

Og hertil er endda at bemærke, at den virkelige Rente gennem hele Perioden laa væsentlig højere end Driftsbureauets anslaaede Normal-Rente. Nationalbankens Diskonto svingede i de samme Aar mellem 5 og 7 pCt., og af 1. Prioritetslaan i Kreditforeninger maatte betales en effektiv Rente mellem 5,0 og 5,7 pCt. Af 2. og 3. Prioritetslaan, Kautions- og Veksellaan var Renten altsaa betydelig højere. Der havde saaledes for Gennemsnitslandbruget i disse 10 Aar næppe været Dækning for en moderat Forrentning af Ejendommens Handelsværdi.

Mulighederne for Opsparing af Reservekapital var derfor kun til Stede, dels hvor Landmanden selv ejede en større eller mindre Part af Landbrugskapitalen, saa han heraf kunde henlægge Rente-beløbet, hvad der heldigvis ogsaa var adskillige, som baade kunde og gjorde, og dels hvor Produktionsøkonomien var bedre end Gennemsnittet. Der er jo i sidstnævnte Henseende meget stor

Forskæl paa Landmænd som paa andre Erhvervsdrivende, men lige saa mange, der ligger over Gennemsnittet, lige saa mange ligger jo ogsaa under, saa dette Forhold kan der regnes med for den enkelte Landmand, men ikke for Landbruget som Helhed.

Men nu Landbrugets Gæld? Ja den var i ovennævnte Periode fordoblet, uden at Landbrugets Produktionsapparat var væsentlig forbedret, saadan som Tilfældet var før 1914.

De eneste officielle Opgørelser over Landbrugsgælden (Prioritetsgælden) fra ovenomhandlede Periode stammer fra Aarene 1909 og 1926, der viser en samlet tinglæst Gæld for Landbrugs-ejendomme paa henholdsvis 1417 og 3032 Mill. Kr.

Det er bl. a. denne Gældsforøgelse, man har kaldt letsindig Gældsstiftelse. Analyserer man »Letsindigheden« lidt nærmere, viser det sig, at den samler sig for en stor Del om 2 Forhold, nemlig:

1. Stigningen i Ejendomspriserne.
2. Landbrugets Rekonstruktion efter Krigsaarene.

Hvad Stigningen i Ejendomspriserne angaar, er denne fremkaldt dels af Krigstidens Højkonjunkturer, dels af dens Varemangel.

Oversigten i Tabel 2 viser, at Stigningen først sætter voldsomt ind 1918, da Undervandsbaadblokaden har varet omtrent et Aarstid, og der er bleven følelig Mangel paa Varer — ogsaa paa saa nødvendige Driftsmidler for Landbruget som Maskiner og Redskaber, ligesom baade Heste og Kreaturpriserne naaede Maximum dette Aar. Og nu kom den Gaardslagting, der drev Priserne i Vejret, men delvis blev standset ved Lov af 1. April 1919. De følgende 2 Inflationsaar bragte Ejendomspriserne til yderligere at stige, saa Højdepunktet først naaedes 1920, hvor 1 Td.

Tabel 2. Salgspris pr. Td. Hartkorn med Besætning og Inventar.

Aar	Antal Ejendomsover- dragelser	For Ejendomme med		Kronens Guldværdi
		1/4-1 Td. Hartk.	over 1 Td. Hartk.	
1913	10,981	15,902	10,578	
1914	9,411	16,946	11,047	99
1915	9,589	20,974	11,846	94
1916	12,621	22,829	12,914	104
1917	12,732	24,608	14,180	108
1918	18,489	31,349	18,127	112
1919	13,273	38,570	21,642	89
1920	10,233	38,881	21,751	61
1918—1925 . .	91,741	ca. 37,000	ca. 20,000	

Hartkorn i Husmandsbruget kostede $2\frac{1}{2}$ Gange og i Gaardmandsbruget 2 Gange Prisen 1913. De følgende 5 Aar holdes Priserne omtrent paa samme Højde, kun med en mindre Nedgang 1922 og 1923.

I 8-Aars Perioden 1918—25 foregaar ialt 91,740 Ejendomsoverdragelser, hvoraf 10 à 12 pCt. er ubebyggede Lodder, og Prisen for bebyggede Ejendomme var gennemsnitlig pr. Td. Hartkorn med Besætning og Inventar:

Husmandsbrug	37,000 Kr.
Gaardbrug	20,000 »

Vel gik en Del af denne Konjunkturstigningsgevinst i de tidligere Ejeres Lommer, men store Kapitaler vandrede med disse til vore Stationsbyer og Købstæder, hvor en Del blev bundne i Beboelsesejendomme, og Resten gik i Pengeinstitutter, Aktieforetagender og deslige. En anden Del af Gevinsten tilfaldt de professionelle Ejendomshandlere og anbragtes ofte af disse i tvivlsomme Panteobligationer og Gældsbeviser i de mishandlede og atter solgte Ejendomme.

Men det sikre var, at de nye — det vil ofte sige de unge — Ejere kom til at sidde med Smerterne efter »Soldet« i Form af alt for store Gældsbyrder.

For Ejendomsoverdragelse indenfor Familien fra ældre til yngre Generation blev Konjunkturstigningsværdien maaske nok for en Del i Familiens Eje, men udvandedes i bedste Fald efterhaanden gennem Arvedeling og Børns Overgang i andre Erhverv — oftest til Byerhverv eller immaterielle Erhverv. Resultatet af Prisstigningen blev ogsaa her en unormal stærk Gældsforøgelse for den unge Ejer.

Overalt medførte saaledes Stigningen i Ejendomspriserne forøgede Gældsbyrder for den, der skulde fortsætte Driften, og mange Tusinde Landmænd, som kom til i disse Aar, har i Dag økonomiske Vanskeligheder.

Man vil maaske spørge: Hvorfor var man da saa letsindig at købe til disse opskruede Priser? Svaret er ligetil. Livet kræver sin Ret. Der voksede hvert Aar Titusinder af unge Landboere ind i den Alder, hvor man normalt stifter Hjem, og for dem stod Valget: Overtagelse af Landbrug paa Tidens Vilkaar eller Overgang til andre Erhvervsklasser — oftest Arbejdsmandsklassen i Byerne.

Og trods store Vanskeligheder for Landbruget i Dag maa vi

dog vel sige: Gudskelov, der ikke vandrede endnu flere til Byerne af den arbejdsdygtige Landboudom, end Tilfældet var. De vilde i disse Tider kun have forøget de arbejdsløses Hær, og naar galt skal være, maa man dog vist hellere baade samfundsmæssigt og menneskeligt være Slider paa Landet til minimal eller ingen Løn end højt tariferet Lønarbejde i Byerne uden Arbejde.

Den anden Aarsag til Gældsforøgelsen var Landbrugets Rekonstruktion efter Krigen. Den førnævnte Pengerigelighed i selve Krigsaarene skyldtes for en meget væsentlig Del Realisation af de tidligere indsatte Driftsmidler. Forholdene tvang Landbruget til denne Realisation. Nybygning og større Reparationer af ældre Bygninger blev udskudt af Mangel paa Materiale eller disses ublu Pris. Maskiner og Redskaber blev af samme Grund stærkt udslidte og ikke normalt fornyede, og Jorden udpintes efterhaanden som Foderstof- og Kunstgødningsindførselen svandt ind. Man forstaar bedre, hvad dette betyder, naar man hører, at Omkostningerne ved Bygningernes og Inventarets Vedligeholdelse og Amortisation i de senere Aar i Følge »Det landøkonomiske Driftsbureau«s Opgørelser andrager tilsammen omkring 60 Kr. pr. ha Landbrugsareal, og Kunstgødningsindkøbene 30 à 35 Kr. — Overfører man blot en Brøkdel af disse Tal paa samtlige 3 Mill. ha Landbrugsjord her i Landet, bliver det trods klækkelig Reduktion af Tallene store Millionbeløb, som normalt skulde have været anbragt i Landbruget, men nu blev midlertidig frigjort af Bedriften, selv om Omkostningerne i Krigsaarene ved de allernødvendigste Reparationer ingenlunde var smaa. De »sparede« Kapitaler gik midlertidig i Bank og Sparekasse eller blev ved let-sindig Omgang med Værdierne brugt af Ejermændene eller andre. Bedst kan denne Kapitalfrigørelse overses for Besætningernes Vedkommende. I Tabel 3 er anført en direkte Vurdering af Kvæg- og Svinebesætningernes Reduktion under Hensyntagen til Tiden for og Priserne under Reduktionen.

Beløbet andrager, som man ser, ialt 320 Mill. Kr. Og denne Reduktion kunde ikke have været mindre, thi den sidste Krigsvinter, da Besætningerne var allermindst, maatte adskillige af disse overvintre paa et Foder, der balancerede meget nær Sultegrænsen.

I Aarene efter Krigen skulde alle de saaledes frigjorte Kapitaler atter indskydes i Bedriften for igen at bringe Produktionsapparatet op paa den gamle Højde fra 1914: Hvor var Pengene da? Og hvorledes forslog de til Rekonstruktionen?

Tabel 3. Kapitalbevægelser i Kvæg- og Svinebesætningerne 1914—31.

Aar...	Kapital- frigørelse	Kapitalbinding		
	1914—18	1918—25	1925—31	Ialt
Kvæg:				
Antal Køer Tusind Stk.....	286	284	278	562
» Opræt — »	53	132	161	293
Værdi ialt Mill. Kr....	158	246	149	395
Svin:				
Antal Tusind Stk.	2064	1976	2918	4894
Værdi ialt Mill. Kr....	162	222	177	399
Ialt Kapitalomflytning.....	320	468	326	794

Netto-Kapitalbinding 1914—31: 474 Mill. Kr.

Paa det første Spørgsmaal kan ikke gives noget generelt Svar. De mere forsigtige og besindige havde Kapitalen i Behold, andre havde helt eller delvis anvendt Pengene til personligt Forbrug i den overfladiske Tro, at overflødige rede Penge altid er Fortjeneste.

Endelig var en Del Kapital gaaet tabt ved Ejermændens eller andres fejlslagne Spekulationer (jævnfør de mange Banksammenbrud og Aktieselskabskrak i Efterkrigsaaarene).

Men selv i bedste Fald slog den af Landbruget udtrukne Kapital ikke til ved Rekonstruktionen. Tabel 3 viser saaledes, at Kapitalbindingen alene i Besætningen indtil 1925, da disse var paa omtrent samme Størrelse som ved Krigens Udbrud, var ikke mindre end 468 Mill. Kr. eller 150 Mill. mere, end Reduktionen indbragte. Det drejer sig her om Landbrugets eget Tillæg af Dyr; men i hele denne Periode laa f. Eks. Opdrætningsomkostningerne for en Kælviekvie efter Driftsbureauets Opgørelse mellem ca. 650 og 800 Kr. pr. Stk., et Slagterisvin kostede fra 150 til 250 Kr. at producere og andre Dyr i Forhold hertil. Hovedparten af Reduktionen fandt derimod Sted til stærkt formindskede Priser i det uhyre foderknappe Efteraar 1917, da Køberne udnyttede den Fodersituation, der tvang Landbruget til at realisere Besætningen. Og som det gik med Besætningerne, gik det ogsaa med Bygningerne og Landbrugsinventaret, der ikke alene bragtes paa Fode, men udbedredes yderligere under Efterkrigsaaarenes og Inflationsaaarenes høje Prisniveau.

Endelig bidrog en ret betydelig Udstykning af Landejendomme ligeledes i disse Aar til den fremtalte store Gældsforøgelse.

2. LANDBRUGSKRISEN 1925—32

Da Landbrugskrisens første Fase sætter ind med Prisfaldet paa Landbrugsprodukter efter Kronestigningen 1925—26, staar derfor adskillige Landmænd allerede stærkt økonomisk svækkede, og de følgende Aars manglende Rentabilitet for Landbrugsproduktionen gør Stillingen yderligere vanskelig.

Tabel 1 viser Landbrugets Driftsresultat 1926—32, som dette fremgaar af »Det landøkonomiske Driftsbureau«s Opgørelser, og disse giver næppe et for mørkt Billede af de virkelige Forhold — tværtimod — idet de Landbrug, Driftsbureauet arbejder med, baade produktionsmæssigt og sikkert ogsaa administrativt ligger over Jævnmaal af danske Landbrug. I Almindelighed vil derfor ogsaa Driftsresultaterne ligge noget over Middelt; men i disse særlige Nedgangsaar er denne for gunstige Tendens, som Regnskabsresultaterne trods megen Omhu fra Bureauets Side ved Materialeindsamlingen alligevel viser, vel i nogen Grad modvirket af den større Risiko for Tab, de stærkt producerende Landbrug har i Prisfaldsperioder.

Perioden falder i 3 Afsnit med 2 Aar i hvert. Driftsaaret 1925—26, der er inkluderet i det 10-aarige Gennemsnit, svarede nøje til de 2 følgende Aar, idet alle 3 har et Nettoudbytte mellem 35 og 44 Kr. pr. ha og en Forrentningsprocent af Handelsværdien fra 1,1—1,5.

Aarene 1928—30 er Resultatet væsentlig bedre med et gennemsnitligt Nettoudbytte paa 143 Kr. og en Forrentning af Handelsværdien paa 4,6 pCt. Produktionsomkostningerne er nedadgaaende, og Indtægterne stigende navnlig paa Grund af gode Høstaar og som Følge af høje Flæskepriser, medens Smørnoteringen holder sig omkring 3,00 Kr.

Tabel 4 viser Hovedtrækkene i Landbrugets Produktionsøkonomi, som denne genspejler sig i den af Driftsbureauet benyttede Form for Opgørelse, hvor Gevinst og Tab samler sig paa Markbrugets, Svineholdets og Hønseholdets Konti. Der er ved disse Opgørelser over Produktionsøkonomien kun regnet med Renteudgifter af Landbrugskapitalens »bogførte Værdi«, og man ser, at samtlige nævnte Driftskonti for Aaret 1924—25 viste betydeligt Nettooverskud, medens Markbrugets Konto alle senere Aar har et større eller mindre Minus, tildels som Følge af manglende Rentabilitet for Korndyrkningen, men navnlig da paa Grund af Kvægholdets daarlige Udnyttelsespris for Grovfoderavlen. Det er særlig de i Forhold til Produktionsomkostningerne altfor lave Priser paa

Tabel 4. Landbrugets Driftsresultater og Produktionsøkonomi 1924—32.

Aar	1924 —25	1925 —26	1926 —28	1928 —30	1930 —31	1931 —32
Nettoudbytte, Kr. pr. ha	246	44	40	143	14	÷ 11
Rentekrav af bogført Værdi, Kr. pr. ha	130	135	124	117	117	115
Nettooverskud af samlet Landbrug, Kr. pr. ha	116	÷ 91	÷ 84	26	÷ 103	÷ 126
— - samlet Markbrug pr. ha	57	÷ 142	÷ 96	÷ 31	÷ 111	÷ 110
— - Svinehold pr. Slagterisvin	14,80	15,85	1,45	17,19	÷ 5,36	÷ 8,34
— - Hønseshold pr. Høne	2,85	1,15	1,40	1,55	1,57	—
Samlet Markbrug: Produktionspris, Øre pr. F. E.	20,6	17,1	14,6	12,5	11,3	10,4
Udnyttelsespris, —	22,6	12,8	11,7	11,6	8,4	7,4
Nettooverskud, Øre pr. F. E.	2,0	÷ 4,3	÷ 2,9	÷ 0,9	÷ 2,9	÷ 3,0
Kornavlens: Produktionspris, Øre pr. kg Kærne	23,7	20,6	19,2	13,9	13,6	13,7
Udnyttelsespris, —	29,1	17,6	16,8	14,6	10,2	10,7
Nettooverskud, Øre pr. F. E.	5,4	÷ 3,0	÷ 2,4	0,7	÷ 3,4	÷ 3,0
Grovfoderavlens: Produktionspris, Øre pr. F. E.	17,9	14,2	11,5	10,7	9,2	—
Udnyttelsespris af samlet Kvæghold, Øre pr. F. E.	16,6	7,8	7,5	8,1	6,1	—
Nettooverskud, Øre pr. F. E.	÷ 1,3	÷ 6,4	÷ 4,0	÷ 2,6	÷ 3,1	—

Smør og særlig paa Kvæg og Kød, der har trykket Landbruget alle Aarene. Hønsesholdet har givet et mindre Nettooverskud.

I dette mørke Billede af Landbrugets Produktionsøkonomi er Svineholdet Lyspunktet og har i disse Aar sammen med en god Høst skaffet omtrentlig Balance for den samlede Landbrugsbedrift.

Der er fra forskellig Side rettet haarde Bebrejdelser mod Landbruget for dets stærke og maaske ogsaa for stærke Udnyttelse af disse gunstige Konjunkturer for vor Flæskeproduktion. Det kan dog selv i Dag være vanskeligt at afgøre, hvorvidt Landmændene der disponerede rigtigt eller ikke; men det kan ikke bestrides, at

det lykkedes Flertallet af Landmænd ved Udnyttelsen af den særlige Flæskesituation at holde sig den akutte Krisesituation fra Dørene i 2 Aar og dermed udsætte ogsaa den almindelige Erhvervskrise, der her i Landet altid maa følge i en Landbrugskrisens Fodspor. Og det kan heller ikke bestrides, at dansk Landbrug og dermed dansk Nationaløkonomi under den nugældende Kvotaordning har Fordel af de store Flæskeleveringer i Aarene 1930—31, selv om de en Overgang bragte Landbruget og Landet Tab. Og det er mer end tvivlsomt, om vi ved en Begrænsning af vort Svinehold, som paa sit højeste næppe udgjorde mere end ca. 2 pCt. af Verdens samlede Svinebestand, kunde have afbødet et stort Fald i Flæskeprisen. Det vil nemlig være utænkeligt ad normal Vej i Længden samtidig at opretholde en lav Kornpris og en høj Flæskepris. Vi saa jo dog i disse Aar ogsaa andre rykke frem paa Flæskemarkedet, lokket af de for Produktionen saa gunstige Vilkaar, men vi har vel vor Andel i, at Nedslaget kom saa hurtigt og saa voldsomt.

Med de faldende Flæskepriser, faldende Priser paa Smør og et fuldstændigt Sammenbrud paa Kødmarkedet rykkede Landbrugskrisen 1930 ind i sin anden, alvorligste og farligste Fase — farligste, fordi Eksportmarkederne stænges mere og mere for os, og fordi vore Salgspriser bl. a. ogsaa af den Grund viger mere og mere, uden at man i Dag kan øjne nogen virkelig og nærliggende Udsigt til Bedring, og Stillingen er alvorlig, fordi flere og flere Landmænd af før nævnte Aarsager har opbrugt deres sidste Resourcer i Form af kontant Kapital eller Laanemuligheder.

Det samlede Resultat af disse 6 Aars Produktionsøkonomi er, som det ses af T a b e l l, et Nettoudbytte paa 368 Kr. pr. ha mod et normalt Rentekrav (ca. 5 pCt.) af »Bogført Værdi« og »Handelsværdi« paa henholdsvis 712 Kr. og 880 Kr. Der mangler saaledes i førstnævnte Tilfælde 344 Kr. og i sidstnævnte 512 Kr. i, at ovennævnte forholdsvis beskedne Rentekrav er tilfredsstillet. Enten har altsaa Landmanden selv maattet udrede det manglende Rentebeløb af det i Forvejen knapt tilmaalte Arbejdsvederlag, som i disse Opgørelser er beregnet for Familiens personlige Arbejde i Bedriften, og det vil igen sige, at Restlønnen er ganske utilstrækkelig til Familiens Underhold, eller ogsaa maa han staa i Restance med en Del af Betalingen, og i begge Tilfælde betyder det økonomisk Tilbagegang.

Men ogsaa her gælder dette selvfølgelig Forhold, at i samme Grad man har Egenkapital i Ejendommen, i samme Grad er det

Tabel 5. Indextal for Landbrugets Produktpriser og Produktionsomkostninger (1909—14 = 100).

	1924-25	1926-27	1929-30	1931-32	1932-33
Planteprodukter	261	145	129	99	87
Husdyrprodukter	230	143	140	77	80
Ialt Produktpriser...	233	143	139	79	81
Lønninger	246	206	188	168	160
Fodermidler	245	130	139	89	96
Kunstgødning	170	114	95	81	87
Andre Omkostninger	239	198	170	163	152
Ialt Driftsomkostninger ..	239	169	160	131	129

økonomiske Tryk mindsket, ligesom ogsaa den større eller mindre personlige Dygtighed giver mange Undtagelser fra Reglen.

Stillingen for Landbrugsproduktionen belyses ogsaa indirekte gennem de Indextal for Produkter og Produktionsomkostninger, der er anført i Tabel 5. Man ser her den store Uligevægt, der siden 1924—25 har været mellem Landbrugets Produktpriser og Driftsomkostninger. Medens de første nu i over 2 Aar har ligget 20 pCt. under Indtægtsniveauet for 1909—14, saa har Omkostningsniveauet ligget 30 pCt. over. Her er et Problem, hvis ene Side ogsaa vender indad mod andre Befolkingskredse i vort Land.

Saavist som Landbruget i en overskuelig Fremtid vedblivende vil være en Hovedfaktor i dansk Erhvervsliv og dansk Nationaløkonomi, ligesaavist maa Landbrugserhvervet ogsaa i det lange Løb kunne skaffe sine Udøvere det nødtørftigste Underhold. Dette er saa indlysende rigtigt, at det næppe kan modsiges. Men med Undtagelse af Aarene 1928—29 og 1929—30 har Gennemsnitslandmanden, som paavist, siden 1925 delvis levet ved at tære paa Formuen eller ved at stifte Gæld. Dette kan ikke fortsætte.

Landbrugskrisen løses ikke, før Produktionen igen er rentabel, og derfor maa de Midler, som skal have nogen effektiv Virkning og nogen varig Karakter, stille mod det Maal at bringe Landbrugets Produktpriser og Produktionsomkostninger i nøjere Overensstemmelse med hinanden.

Uligevægten i de økonomiske Kaar for Landbruget kan ikke vedvare. De økonomiske Love lader sig ikke i Længden trodse. Der maa og der vil i kommende Aar atter blive skabt en Slags Balance for Landbrugsproduktionen, og denne kan tænkes opnaaet enten:

1. ved Nedsættelse af Produktionsomkostningerne,
2. ved Hævning af Produktpriserne,
3. ved Kapitalafskrivning.

Alle 3 Veje er teoretisk set farbare, og det staar i nogen Grad til Samfundet—men ikke til den enkelte og heller ikke til Landbruget alene — selv at vælge, hvilken Vej man vil vandre. Udenom kommer man ikke.

Kapitalnedskrivningen alene kan dog næppe klare Sagen, med mindre den antager et Omfang, der vil føre til et Sammenbrud ikke blot af Landbrugets men af hele vort Lands Økonomi.

Naar Regering og Rigsdag i de senere Aar har beskæftiget sig med en i flere Henseender uheldig Understøttelses-, Henstands- og Akkordlovgivning for at undgaa omfattende og faretruende økonomiske Krak, kan dette kun forsvares ud fra den Kendsgerning, at der ikke i Tide var foretaget tilstrækkelig effektive Foranstaltninger til Støtte for Landbrugets Produktionsøkonomi.

3. LANDBRUGSPRODUKTIONENS TILPASNING EFTER DE ÆNDREDE AFSÆTNINGSMULIGHEDER

Foruden de foran omtalte økonomiske og erhvervspolitiske Problemer, som Landbrugskrisen har rejst, stilles der ogsaa nu store og stærke Krav til Landbruget selv om snarest at tilpasse sin Produktion efter de ændrede Afsætningsvilkaar. Men ligesaa rigtigt dette er baade for Landbrugets og Samfundets Økonomi, ligesaa vanskeligt kan det være, dels fordi Landbrugsproduktionen af Naturen er langsom i Vendingen, det varer saaledes mindst en Sommer — ofte flere Aar at forberede og frembringe en god Markafgrøde, og det tager et Aar at tillægge og opdrætte et Slagterisvin eller 3 Aar for en Kælvekvie o. s. v., dels fordi Landbruget i sin biologiske Produktion arbejder med en Række paa Forhaand uberegnelige Faktorer som vekslende Vejrlig (der faar Betydning for Afgrødernes Trivsel), Husdyrenes Sundhedstilstand og Frugtbarhedsforhold, Faktorer, man endnu ikke behersker (Mund- og Klovesyge, Kastning, Ufrugtbarhed, Grisenes Levedygtighed o. s. v.).

Landbruget kan derfor ikke som Industrien paa Forhaand nøje beregne den færdige Produktions Størrelse. Og det kan ikke øjeblikkelig ændre denne Produktion efter hastigt skiftende Afsætningsmuligheder. Svineproduktionen kan saaledes hverken regu-

leres med Dages eller Ugers Varsel efter et, som det synes, noget uberegneligt Eksportkvantum.

Landbruget maa altid tilrettelægge sin Produktion paa langt Sigt, og dette Forhold gør, at Landmændene kan være ret utilbøjelige til at regulere og foretage Driftsændringer selv i en saa abnorm og bevæget Tid som nu og ud fra det ikke helt fejlagtige Ræsonnement, at naar Ændringerne endelig engang bliver gennemført, har Forholdene maaske atter forandret sig, og man opnaar ikke, hvad man tilsigtede.

Men denne i og for sig sunde Konservatisme i Landbrugsproduktionen er ikke længere helt paa sin Plads. Vore Afsætningsforhold er undergaaet saa gennemgribende Forandringer i de sidste Par Aar, at dansk Landbrug for sin egen Skyld hurtigst muligt maa tage Konsekvenserne heraf.

Foreløbig ser det ikke ud til, der kan være Tale om nye Produktionsretninger, men kun om Tilpasning af de hidtidige baade efter Hjemmemarkedets og Eksportens Behov. En Overproduktion er under de nuværende snævert afgrænsede Eksportmuligheder skæbnesvanger for Økonomien.

Smørproduktionen. Det aarlige Hjemmeforbrug svinger mellem 20 og 30 Mill. kg eller mellem 12 og 15 pCt. af hele Produktionen; men Forbruget reagerer ret stærkt, naar Smørprisen er stigende. Eksporten, der i første Halvdel af 20-erne laa spredt over en Række Lande med England som Hovedaftager, samler sig mere og mere om dette vort eneste aabne Marked, efterhaanden som vi stænges ude fra de øvrige. Resultatet er (se Tabel 6-b), at vi i den forløbne Del af indeværende Aar har sendt 85 pCt. af vor Eksport til England mod 68 pCt. i 1930.

Trods nogen Nedgang i vort samlede Eksportkvantum har vi dog maattet forøge Mængden til England, og først i Aar er denne Forøgelse undgaaet. Tabel 6-a viser iøvrigt, at Storbritanniens samlede Indførsel er stadigt og stærkt stigende til og med indeværende Aar; men Forøgelsen skyldes i første Række New Zealand og Australien, i anden Række Danmark, medens Importen fra Irland har været dalende med Undtagelse af 1933, og den samlede Mængde fra »Andre Lande« har holdt sig helt konstant, naar man undtager 1931, hvor en større Tilførsel udelukkende skyldtes Sovjetrusland.

Vi har saaledes maattet udvide vort Englandskvantum under en stedse haardere Konkurrence fra de oversøiske Lande, og Føl-

Tabel 6. Forhold vedrørende Smørproduktionen.

a. *Storbritanniens Indførsel af Smør (Mill. kg).*

	1927-29	1930	1931	1932	9 Mdr. af	
					1932	1933
Fra Danmark	105	118	125	131	88	88
- New Zealand	64	80	98	111	75	88
- Australien	36	48	79	93	58	60
- Irsk Fristat	29	27	19	16	10	17
- Andre Lande	77	74	89	78	57	59
Ialt	311	347	410	429	288	312
Danmarks Andel i pCt.	34	34	31	31	31	28
— Smørnotering	305	245	209	178	177	164

b. *Danmarks Mælkebesætninger og Smørekseport.*

	1927-29	1930	1931	1932	9 Mdr. af	
					1932	1933
Antal Malkekøer (Tusinder)	1545	1633	1669	1739	—	1774
Aarlig Forøgelse —	33	54	36	70	—	35
Aarlig Smørudførsel, Mill. kg.	150	169	172	158	121	116
Heraf til Storbritannien, pCt.	69	68	72	82	81	85

c. *Mælkeproduktionens Økonomi ved forskellig Ydelse.*

(Det landøkonomiske Driftsbureau 1930—31).

	I	II	III
Antal Besætninger	60	60	60
Mælkeydelse pr. Ko	4069	3520	3017
Udnyttelsespris, Øre pr. »Grovfoderenhed«	8,2	7,0	5,8

d. *Foderforbrug i en jydsk Malkebesætning.*

	Foderenheder			Procent		
	1928-29	1930-31	1932-33	1928-29	1930-31	1932-33
Kraftfoder	1021	780	448	70,9	77,9	87,4
Roer	1045	1228	1302			
Hø	176	411	352			
Halm	115	106	129			
Græsning	1149	1010	1332			
Ialt F. E.	3506	3535	3563	100,0	100,0	100,0
Genms. Smørudbytte	194,4	199,7	200,1			

gen af Markedets Overfyldning har været en Smørnotering, der viser stærk og stadig Tilbagegang, saa den for indeværende Aar kun er godt Halvdelen af Gennemsnittet for 1927—29. Et Lyspunkt i Mørket er, at vi fastholder en betydelig Overpris over Kolonismørret, en Overpris, der mere end dækker den Told paa

30 sh. pr. 100 kg, der siden 17. November 1932 har været paalagt dansk Smør i England.

Men denne Told svækker selvfølgelig vor Konkurrenceevne og er en medvirkende Aarsag til den lave Notering herhjemme. Under Hensyn hertil og til det Lavmaal, Smørnoteringen har naaet, vil det næppe være klogt for Tiden at forøge Englandseksporten, medens det paa den anden Side med Tanken paa vor Fremtidsstilling heller ikke kan tilraades i for høj Grad at vige Pladsen for Konkurrenternes Tryk.

Vi maa for en overskuelig Fremtid regne med Landbruget som Danmarks Hovedeksportør, da der næppe endnu kan øjnes noget andet Eksporterhverv som Afløser, men er dette rigtigt, maa vi, selv om det for Tiden koster noget, søge at fastholde vor Stilling som Smørekseportør, da vi foreløbig ikke har Chancer for en stor Landbrugseksport uden i Tilknytning til Mejeribruget.

Resultatet af disse Overvejelser maa være, at vi foreløbig mindsker vor Smørproduktion i samme Forhold, som de øvrige Markeder lukkes for os; men at vi samtidig skærper vor Konkurrenceevne ved at sætte alt ind paa at billiggøre Produktionen og paa Kvalitetsforbedringer.

Men er vi da ikke inde paa den rette Vej? Vor Produktion viser jo netop siden 1931 en svag Nedgang. Fejlen er, at vi har gennemført denne Produktionsnedgang paa den slettest mulige Maade. Vi har stadig under denne Nedgang forøget Koantallet, men til Gengæld mindsket Udbyttet pr. Ko. At dette er urentabelt fremgaar af Tabel 6-c, der viser den højeste Udnyttelsespris pr. Grovfoderenhed (G.F.E) ved den højeste Mælkeydelse. Men dansk Landbrug er de sidste 2 Aar gaaet den modsatte Vej.

Maalet maa være at indskrænke Koholdet stærkere end Mælkeproduktionen, saa vi stadig udnytter de enkelte Dyr bedre og bedre. Og endvidere maa vi under de indskrænkede Afsætningsmuligheder søge ogsaa at indskrænke Importen af Kraftfodermidler til det for Gennemførelsen af en rationel og rigtig Vinterfodring mindst mulige Forbrug af de uundværlige Oliekager. Hertil kræves en hensigtsmæssig Omlægning af Foderproduktionen, en Omlægning, der kræver ret lang Tid, en Omlægning, som allerede er i Gang, men som under Hensyn til de sidste Maaneders Udvikling for Eksporten maa fremmes i et langt raskere Tempo.

Tabel 6-c viser Resultatet af en jydsk Malkebesætning, hvor der gennem flere Aar og med gunstigt Resultat er arbejdet efter

ovennævnte Grundlinier. Man ser, Smørudbyttet er holdt oppe trods en Ændring i Foderplanen, der mer end halverer Kraftfoderforbruget.

Kø d p r o d u k t i o n e n har i adskillige Aar været Landbrugets mindst lønnende Produktion; men i de sidste 2 à 3 Aar er Markedet helt brudt sammen, hvilket fremgaar af Noteringerne i Tabel 7-a. Man har derfor grebet til den fortvivlede Udvej at destruere Kreaturerne, og i Løbet af det sidste Aarstid er ialt ca. 120,000 Kreaturer gaaet denne Vej. Naar man betænker, at 75—80 pCt. af disse Kreaturer ved Slagtingen opnaar første Klasses Stempel og samtidig hører, at der i Tyskland og enkelte andre Lande er Kød mangel, ja da ser man som i et Glimt Konsekvensen af hele Nutidens vanvittige Isolerings- og Selvforsyningspolitik.

Ved en saakaldt Kødordning har man søgt at bøde paa den katastrofale Situation for Kødproduktionen. Bl. a. har man gennemført en indenlandsk Slagteafgift, der anvendes til Betaling af Destruktionskreaturerne, men det er dog kun lykkedes at hæve Kødprisen fra et Lavmaal i betænkelig Nærhed af Nulpunktet til et andet noget højere Lavmaal, der kun dækker en Brøkdel af Produktionsprisen. Hjemmeforbruget er anslaaet til ca. 60 pCt. af Produktionen, og dette Forhold giver Mulighed for ad produktionsmæssig Vej at bidrage væsentlig til Genoprettelsen af Kreaturpriserne.

Men Kødproduktionen maa i saa Fald indskrænkes radikalt.

Tabel 7-a viser Størrelsen af vor samlede Kvægbestand saavel som af de enkelte Ungkvægsgrupper og af vor Kreatur- og Kød-eksport angivet under et som beregnet Antal levende Kvæg. Eksporten, der for Aaret 1927—29 har holdt sig nogenlunde konstant omkring 280,000 Stk., og endnu i 1930 og 1931 laa omkring 240,000 Stk., er de sidste 2 Aar gaaet meget stærkt tilbage, saa man i 1933 næppe naar over 90,000 Stk.

Vore Besætninger er derimod indtil 1932 stadig forøgede, hvilket selvfølgelig betyder en Forøgelse af Kødproduktionen. Her er vel nok Landbrugets største Fejlgreb i de senere Aar. Som et undskyldende Moment gælder det førømtalte Forhold, at det varer mindst 3 Aar at tillægge og opdrætte et voksent Kreatur; men selvfølgelig maa man regulere Bestanden ved Slagting af et større Antal Spædkalve.

Misforholdet mellem Besætningsforøgelsen og de mindskede Afsetningsmuligheder for Slagtedyr bør dog snarest ændres, thi det er næppe muligt at opnaa en blot nogenlunde anstændig Kødpris,

Tabel 7. Forhold vedrørende Kødproduktionen.

				9 Mdr. af					
				1927-29	1930	1931	1932	1932	1933
<i>a. Kvæghold og Kvægekspert.</i>									
Antal Tyre (Tusind)				69	74	78	87	—	79
— Stude —				76	62	55	62	—	60
— Kvier —				526	550	564	582	—	542
— Kalve —				771	782	831	768	—	686
Ialt Opdræt				1442	1468	1528	1499	—	1367
Ialt Kvæg				2987	3101	3197	3238	—	3141
Aarlig Forøgelse				64	70	96	41	—	÷97
Kreaturekspert (ber. lev. Kv.)				274	239	238	166	126	72
Notering: Stude og Kvier 1. Kl.				69	66	51	33	34	34
Slagtekøer 1. -				49	46	30	16	15	18

b. Kvægholdets Reduktion (Tusind Stk.).

	1933	Forslag	Nedgang
Køer	1774	1600	174
Kvier	542	400	142
Tyre og Stude	139	100	39
Kalve	686	550	136
Ialt	3141	2650	491

saalænge vi hver Uge maa destruere Kreaturer i Tusindvis. Destruktionen er en Nødhjælp, der ikke kan undværes, saa længe Besætningsreduktionen staar paa, men som man fornuftigvis skal bort fra snarest muligt. Der kan uden Skade for vor Kvægavl iøvrigt ske en betydelig Reduktion i alle Aldersklasser.

I Tabel 7-b er opstillet et Forslag, eller om man vil, et Program for Reduktionen. Som Udgangspunkt er af ovenanførte Grunde valgt et noget reduceret Koantal (10 pCt.), hvorefter Bestanden kun skulde blive 1,600,000 Stk. Tyre og Stude tænkes reduceret med henved 30 pCt., hvilket i særlig Grad bør gaa ud over det upaakrævede store Tyrehold, og Antallet af Kvier og Kalve maa indskrænkes til det, der er tilstrækkeligt for Besættningernes Rekrutering, f. Eks. en Kvie for hver 4 Køer og et tilsvarende Kalveantal, der rigeligt dækker Bestanden af Kvier, Stude og Tyre.

Resultatet bliver herefter en samlet Besættingsformindskelse paa henimod 500,000 Stk. Kvæg, eller sammenlignet med Aarene 1927—32 en Reduktion af Tillægskalve paa 230—250,000 Stk. Fra drages herfra de ca. 70,000 Stk., som for ovennævnte Periode ud-

gjorde den aarlige Besætningsforøgelse, bliver der tilbage et formindsket Tillæg paa 150—180,000 Stk., hvilket i Længden maa formindske Kødproduktionen med et tilsvarende Antal Slagtedyr aarlig, d. v. s. det Antal, der svarer til Indskrækningen i Eksporten.

Det skulde herefter kunne være muligt at finde Afsætning for hele Produktionen til Tidens Normalpriser, saafremt den nuværende Eksport fortsætter uændret. I modsat Fald maa Tillægget ændres i op -eller nedadgaaende Retning efter Afsætningsmulighederne.

Flæskeproduktionens Størrelse er for Tiden helt afhængig af den engelske Kvotamængde og Hjemmemarkedets Behov. Andre Eksportmarkeder spiller en ganske underordnet Rolle baade paa Grund af de Mængder og Priser, der som Regel er Tale om, og nye Markedsmuligheder er i Øjeblikket ikke at øjne.

Det nugældende Englandskvantum, ca. 86,000 Stk. om Ugen (i første Halvdel af Oktober), svarer nogenlunde til Eksporten i Aarene 1927—29, nemlig 260 Mill. kg aarlig, hvorfor en Svinebestand af lignende Størrelse som i disse Aar maa forudsættes at være passende.

Tabel 8 viser Flæskeeksport og Svinebestand for Aarene 1927—33. Eksporten, der i Aarene 1929—32 var meget stærkt stigende paa Grund af de i Periodens første Halvdel tidligere omtalte ualmindelig gode Konjunkturer for Flæskeproduktionen, har de første 9 Maaneder af 1933 været en Del i Tilbagegang som Følge af de engelske Restriktioner (Kvotareguleringen) for Baconindførslen.

Aarene 1926—29 holdt vor Svinebestand sig nogenlunde konstant, svingende omkring 3,4 Mill. Stk., og først 1930—31 skete det voldsomme Opsving til henimod 5,5 Mill. Stk. Sommertællingen i Aar viste en Nedgang paa godt 1 Mill., d. v. s. til 4,4 Mill. Stk.,

Tabel 8. Flæskeeksport og Svinehold.

	1927-29	1930	1931	1932	9 Mdr. af	
					1932	1933
Eksport af Flæsk, Mill. kg	260	306	376	390	292	230
— - lev. Svin, Tusind	38	62	34	26	16	34
<hr/>						
Antal Svin,						
— Avlssvin Tusind	400	452	654	522	—	467
— Ungsvin og Grise —	3000	3144	4799	4364	—	3916
	<hr/>					
Ialt Svin	3400	3596	5453	4886	—	4383
<hr/>						
Flæskenotering 1. Kl.	143	130	83	76	—	120

men var endnu omtrent 1 Mill. højere end det Tal, der foran er nævnt som passende til den nugældende Kvotalevering. Bestanden bør altsaa endnu reduceres med ca. 25 pCt. for at svare til Afsetningsmulighederne i Øjeblikket, og eventuelle nye Nedsættelser i Eksportkvantumet vil jo yderligere kræve tilsvarende Reduktioner i Svinebesætningerne¹⁾.

Tabel 9 viser Ægomsætningen paa vore Hovedmarkeder, England og Tyskland, Hønsbestandene i England & Wales og Danmark samt Danmarks Ægudførsel i Mill. Snese. Medens Tysklands Indførsel var paa Højdepunktet i 1928 og siden har været nedadgaaende, holdt den engelske sig omtrent uændret fra 1928—31 for saa til Gengæld at dale desto stærkere de 2 følgende Aar. Det store tyske Toldpaalæg, der pludselig ændrede Satsen fra 5 til 70 Mark pr. 100 kg og truede med at kunne virke omtrent som Indførselsforbud, afbødtes senere ved den nye tysk-hollandske Handelstraktat, som atter halverede Tolden og i nogen Grad bevarede det tyske Marked for os. Men for begge Lande maa noteres en meget væsentlig Nedgang i samlet Indførsel, takket være — i hvert Fald for Englands Vedkommende — en stærk Udvidelse af Hjemmeproduktionen. Under disse Forhold vil en fortsat Forøgelse af Danmarks Eksportproduktion være meget betænkelig, saa her bør vi utvivlsomt, maaske i endnu højere Grad end paa Smørekseportens Omraade, rebe Sejlene. En Rationalisering af vor Produktion er derimod i høj Grad paakrævet. Paa dette Omraade har danske Ægproducenter utvivlsomt en Del at lære for at komme paa Højde med det bedste i Udlandet. Ogsaa her er Problemet færre Dyr, men højere Ydelse pr. Høne.

Tabel 9. Ægomsætning og Fjerkræhold.

		1926-29	1930	1931	1932	8 Mdr. af	
						1932	1933
Tysklands Ægimport, Mill. Snese		135	132	118	118	82	44
Englands	—	147	159	156	120	81	71
— Hønsbestand, Mill. Stk.		43	48	53	58	—	61
Danmarks	—	22	—	—	—	—	27,5
— Ægudførsel, Mill. Snese		41	43	49	55	45	42
Ægnotering	163	132	108	102	85	88

¹⁾ ¹/₁₁ 33. Den partielle Svinetælling 14. Oktober viste kun en Nedgang paa 0,2 Mill. Stk. i Stedet for 1,0 Mill., medens den nu bebudede 16 pCt. Nedskaering af Englandsekseporten vil kræve en yderligere Formindskelse af Produktionen svarende til ca. 700,000 Slagterisvin aarlig eller en yderligere Besætningsreduktion paa 350,000 Stk.

Vi har i det foregaaende udelukkende beskæftiget os med vore gammelkendte Eksportproduktioner. Men kunde det ikke tænkes, at der ligesom i Firsernes Krise var nye Veje at slaa ind paa for dansk Landbrugsproduktion? Lad os ganske kort se lidt paa de eventuelle Muligheder, der kunde være, dels for Eksportproduktioner, dels for Hjemmemarkedsvare.

Af særlige Grene indenfor Husdyrproduktionen kan endnu nævnes Faareavl, hvis Produkter er dels Uld og dels Kød; men med de Priser, der i de senere Aar har været paa Uld og med det i Forvejen overfyldte Kødmarked, kan man for Tiden vanskeligt tænke sig en rimelig økonomisk Basis for Faareavl i større Omfang. Noget andet er den Luksusproduktion af Lammekød, hvorfor der altid vil være et godt, men meget begrænset indenlandsk Marked.

Rækken af danske Planteprodukter, der egner sig for direkte Eksport, kan snart overses. De førnævnte Produktionspriser for dansk Korn sammenholdt med Verdensmarkedets Foderkornpriser giver jo ingen Mulighed for en almindelig Korneksport, og af en Kvalitetsvare som Maltbyg, hvorfor det er muligt at opnaa Overpriser, har Salget, takket være hele den handelspolitiske Udvikling, været nedadgaaende. En Sukkerproduktion, der kun holdes paa Benene for Hjemmemarkedet ved Beskyttelsesforanstaltninger mod en meget paagaaende international Konkurrence, har ingen Betingelser som Eksportproduktion. Af Spisekartofler har vi lejlighedsvis haft nogen Udførsel; men desværre har saadanne Lejlighedssalg hidtil oftest foregaaet under Former, der ikke var egnede til at fæstne et Marked for Danmark. Herpaa vil forhaabentlig den nylig vedtagne Lov om Kartoffeleksport kunne raade Bod. Værre er det, at Kartofflerne jo i samme Grad som andre Varer møder Tidens handelspolitiske Modvind. Derimod bør man helt og fuldt kunne forsyne Hjemmemarkedet med Spisekartofler.

Under og efter Krigen oparbejdedes en ikke ubetydelig Eksport af visse Sorter Mark- og Havefrø, en Eksport, det trods hæderlige Anstrengelser ikke har været muligt at opretholde i samme Omfang gennem de senere Aar; men som dog hidtil i fuldt Maal har kunnet kompencere vor nødvendige Import af andre Frøvarer.

Nogen større Fremgang i Frøafsætningen paa Udlandsmarkedet er der i Tiden næppe Muligheder for, men nok for yder-

ligere Erobring paa Hjemmemarkedet, bl. a. ved at fortrænge det udenlandske Kløverfrø.

Frugt og Havesager henregnes almindeligvis ikke til Landbrugsprodukter, og vi skal ikke her nærmere beskæftige os med Eksportmulighederne for disse Varer. Her skal blot henvises til, at der foreløbig synes at være Landvinding nok at gøre paa det hjemlige Marked. Kan det senere herudfra lykkes ogsaa at oparbejde en Eksportproduktion — ikke en tilfældig og nationaløkonomisk set betydningsløs, men en virkelig betydende og stabil Eksport — ja, da maa en saadan selvfølgelig hilses med Glæde.

Planteproduktionens Hovedopgave under de nuværende vanskelige Eksportforhold er og bliver dog en Tilpasning efter Foderbehovet for vore Husdyr. Vor Import af Korn og Foderstoffer har de senere Aar været følgende angivet i Mill. hkg:

	1925-29	1930	1931	1932	9 Mdr. af	
					1932	1933
Uformalet Korn.....	9,0	13,5	18,2	15,8	11,3	8,2
Oliekager m. m.....	10,5	9,6	9,6	7,1	—	—
Ialt... ..	19,5	23,1	27,8	22,9		

Ved en Besætningsreduktion, som tidligere anført, vil efter den fornødne Tilpasning af Planteavlen en meget betydelig Del af denne Korn- og Foderstofimport kunne undværes, forudsat at Landets Høstudbytte holdes paa samme Højde som de seneste Aar og fordeles og udnyttes hensigtsmæssigt. En Nedgang i Høstudbyttet vil derimod baade landøkonomisk og nationaløkonomisk betyde et meget væsentligt Tab.

Formindskelsen i Foderbehovet kan anslaaes til omtrent følgende Antal hkg Foderenheder = Tdr. Byg:

170,000 Malkekøer à 2500 F. E.	=	4,2	Mill. hkg. F. E.
320,000 Stk. Opdræt m. m. à 1300 F. E.....	=	4,2	— —
Ialt for Kvægholdet.....		8,4	— —
2 Mill. Slagterisvin à 450 F. E.	=	9,0	— —
Samlet Nedgang i Foderforbrug.....	=	17,4	— —

Da Oliekagerne er den Del af Importen, der vanskeligst kan undværes, selv om Forbruget ved hensigtsmæssige Driftsomlægninger kan indskrænkes noget, betyder ovennævnte Besparelse i Foderforbrug, at vi med de nuværende Eksportmængder og fornøden driftsmæssig Tilpasning vil kunne undvære omtrent

hele den hidtidige Import af Foderkorn og 15—20 pCt. af Olie-
kageindførslen.

En saadan Tilrettelægning af hele Landbrugsproduktionen er
dog ret vanskelig at gennemføre fuldtud, fordi det drejer sig om
ca. 200,000 Enkeltvirksomheder, der hver for sig skal tilpasses,
saa man tilsammen naar det ønskede Resultat. Det vil i bedste
Fald tage adskillig Tid; men det maa under de nuværende For-
hold være Maalet, Landbruget som samlet Erhverv skal søge at
naa hurtigst muligt.

En fornuftig Kornordning med rimelig Hensyntagen baade til
Producent og Forbruger vil sandsynligvis lette den indenlandske
Kornomsætning og dermed ogsaa Planteavlens og hele vor Land-
brugsproduktions Tilpasning efter de ændrede Afsætningsforhold,
og den vil maaske i nogen Grad kunne bøde paa en Del af de
iøjnefaldende Mangler og Fejl, der altid vil klæbe ved en ske-
matisk Fordeling af de monopoliserede Produ-
ktioner (Flæsk — Sukker — Kartoffelmel); men Forudsætnin-
gen maa være, at den opkrævede Afgift af indført Korn fordeles
med sit fulde Beløb blandt de kornkøbende Landmænd og ikke
bliver en indirekte Skat paa Landbrugserhvervet — en Skat,
som anvendes til helt andre Formaal.

Naar Landbruget evner at foretage de foran omtalte drifts-
mæssige og produktionsmæssige Ændringer, naar allerede ved-
tagne og af Landbokommissionen foreslaaede Lovgivningsforan-
staltninger gennemføres uden Afkortning, og naar Eksporten kan
opretholdes i nogenlunde samme Omfang som nu, vil der være
naaet et betydeligt Skridt frem mod det Maal, at bringe Land-
brugets Produktionsøkonomi paa Fode.

Tilbage staar dog delvis endnu et af de allervanskeligste, men
ogsaa et af de allervigtigste Problemer, nemlig en forbedret Øko-
nomi for hele vort store Kvæghold, der omsætter Hovedparten af
Landets Høst. De i Tabel 4 anførte Uddrag af Landbrugets
Driftsøkonomi viser nederst Kvægholdets svigtende Betalings-
evne for det hjemmeavlede Grovfoder. Den foreslaaede radikale
Nedsættelse af Kødproduktionen vil sandsynligvis stabilisere
Kødpriserne paa et noget højere Niveau end det nuværende, og
de skitserede Ændringer i Malkekvægets Fodring vil i beskedent
Omfang kunne bedre Mælkeproduktionens Økonomi; men det vil
være et sangvinsk Haab at vente, at disse Foranstaltninger alene
skulde kunne genoprette Økonomien. Med de høje Toldafgifter
paa Kvægudførslen og med Kolonismørrets Beskyttelse paa det

engelske Marked er dansk Kvægbrugsøkonomi paa Forhaand handicappet.

Og dog er vi nødt til i stor Udstrækning at opretholde vor Kvægbrugsproduktion, dels af før nævnte Hensyn til Landets Eksportindtægter og dels for Udnyttelsen af Landets Høst — specielt vor Grovfoderavl, som ikke i større Udstrækning kan afløses af anden Planteproduktion.

Baade derfor og af Hensyn til Kvalitetsproblemet er det ogsaa afgjort rigtigt i stor Udstrækning at knytte den mindre rentable Mælkeproduktion og den mere rentable Flæskeproduktion nøje sammen som en af de fremkommeligste Veje til at række den daarligt stillede Mælkeproduktion en hjælpende Haand.

Det nu vedtagne Fordelingsgrundlag for Flæskeproduktionen, hvor Jordværdien spiller en fremtrædende Rolle, vil sammen med Kornordningen og Sukkerordningen give den gode Jord med den høje Grundværdi en Chance for Genoprettelsen af Økonomien, som den daarlige Jord, der hovedsagelig kun kan udnyttes ved Dyrkning af Rug, Kartofler og Grovfoderafgrøder, vil komme til at savne, navnlig naar Rugen skal holdes paa den foreslaaede lave Pris, hvis den ikke faar nogen Kompensation gennem en rundelig Part af Flæskemonopolet. Og det af mange Landmænd saa stærkt kritiserede Forhold, at Tildelingen af Svinekort knyttes til den tilbageleverede Skummetmælk og Valle og ikke til Sødmælksproduktionen, er vistnok alligevel det rigtige Princip.

Der hævdes, at man derved forfordeler Leverandørerne af Konsummælken til Byerne; men denne Paastand er paa længere Sigt næppe holdbar. En naturlig Følge af, at Kombinationen Skummetmælk—Flæskeproduktion kan give en noget højere Udnyttelsespris for Mælken, maa dog være, at ogsaa Producentprisen for Konsummælken til Byerne maa stige i samme Grad, som Udnyttelsesprisen for Skummetmælken gennem Flæskeproduktionen forhøjes for den almindelige Mælkeleverance til Mejerierne. For Opretholdelse af Osteproduktionen baade for Hjemmemarkedet og Eksporten bliver det dog nødvendigt at tildele Ostemælken en Ligestilling med den tilbageleverede Skummetmælk. Følgen maa fornuftigvis blive en Ændring i Kontrakterne for Byleveringen, saa der ogsaa tages rimeligt Hensyn til Afsavnet af Skummetmælken, som under de nuværende Forhold maa kapitaliseres højere end før. Resultatet vil herefter

blive en Stigning i Mælkeprisen over hele Linien til Støtte for det samlede Landbrug og man vil naa nærmere hen mod det rimelige Krav, at Hjemmemarkedet skal betale Produktionsprisen for Landbrugsprodukter og ikke en Pris, der er helt afhængig af Udlandets mer eller mindre tilfældige Restriktioner eller Dumpingpriser.

— — — — —

Trods allerede gennemførte og af Landbokommissionen foreslaaede Hjælpeforanstaltninger er der endnu et godt Stykke Vej, før Landbruget naar frem til normal Forrentning, Vedligeholdelse og Fornyelse i Bedriften. Det kan derfor heller ikke undvære Lovgivningsmagtens fortsatte Støtte til en Gældssanering og Ophjælpning af Driftsøkonomien.

Dansk Landbrug har gennem det sidste Halvthundrede Aar i højere Grad end noget andet Landbrug indrettet sin Produktion efter en stadig fortsat Udvikling af den internationale Vareudveksling, en Udviklingslinie, der var i god Kontakt med Teknikens Fremskridt, med de stadigt forbedrede Trafikmidler og med en sund og naturlig Udvikling af Verdensøkonomien, en Udviklingslinie, der foreløbig er brudt, først af Verdenskrigens produktionsmæssige og økonomiske Forstyrrelser, senere af den Isoleringspolitik, som nu behersker Landene omkring os.

Man har bebrejdet Landbruget, at det ikke har draget Konsekvenserne af denne nye Udvikling ved en Indskrænkning af sin store Eksportproduktion; men som tidligere begrundet kræver en saadan Indskrænkning ret lang Tids Forberedelse gennem mindsket Tillæg af Dyr eller unormal stærkt Bortsalg, hvad de abnormt lave Priser hidtil har modvirket, men Destruktionen nu muliggør, og rent bortset herfra er det tvivlsomt, om en saadan Indskrænkning — Kødproduktionen undtagen — vilde have gavnet Landbrugets Økonomi, og selvom Landbruget har produceret med Tab, er det dog ikke givet, at Landets Økonomi har lidt derunder — tværtimod. Kun hvis den stedfundne Raastofindførsel for Landbrugsproduktionen (Korn, Foderstoffer, Kunstgødning) kan paavises at have skadet vor Handelsbalance, er der Tale om et nationaløkonomisk Tab, og dette er næppe Tilfældet. Det er næppe helt uden Forbindelse med den store Landbrugsproduktion, at den almindelige Erhvervskrise kom saa forholdsvis sent til Udvikling her i Landet. Det privatøkonomiske Tab kan derimod skyldes — og skyldes utvivlsomt — at Land-

bruget selv har faaet for lille en Andel af de for Eksporten hjemkomne Værdier, men har maattet aflevere for stor en Part heraf for andre Erhvervskredses Bistand ved Produktion og Omsætning. Herom taler de i Tabel 5 anførte Indextal et ret tydeligt Sprog.

Noget af den Kapital, der de senere Aar er anbragt i forøgede Kvægbesætninger og Staldudvidelser, burde dog have været sparet; men ingen kunde vel for 4 à 5 Aar siden blot med nogenlunde Sikkerhed have spaaet om de sidste Aars katastrofale Udvikling af Handelspolitiken. Bagklogskab er jo altid billig, men ogsaa kun lidt værd.

En fortsat Indskrænkning af vor Landbrugseksport vil som Følge af manglende Betalingsmidler til den hittidige store Vareimport tvinge Landet ind i en Selvforsyningspolitik, der yderligere vil kræve Driftsændringer af dansk Landbrug med større Hensyntagen til Hjemmemarkedets Behov og yderligere kan skabe økonomiske Vanskeligheder; men selv om en saadan Udvikling kan blive meget følelig for Landbruget, er det dog sandsynligt, at den i Længden vil skabe større Vanskeligheder for vore Byerhverv.
